

ТАКТИКА НА ПРЕТЪРСВАНЕТО И ИЗЗЕМВАНЕТО ПРИ РАЗСЛЕДВАНЕ НА ТЕРОРИСТИЧНИ АКТОВЕ

гл. ас. д-р Христо Павлов*
Бургаски свободен университет

Резюме: В настоящата статия са представени някои тактически особености при прилагането на способите на доказване претърсване и изземване при разследването на терористични актове. Специално внимание е обърнато върху подготовителния етап на претърсването.

Ключови думи: терористичен акт, разследване, претърсване и изземване.

Abstract: This article presents some tactical features in the application of the means of proving search and seizure in the investigation of terrorist acts. Special attention is paid to the preparatory stage of the search.

Key words: terrorist act, criminal investigation, search and seizure.

1. Обща постановка на проблема

Всеки терористичен акт предполага внимателното му планиране и организиране от страна на извършителите. Това дава възможност чрез провеждане на процесуалното действие претърсване да бъдат открити и иззети важни доказателства, образувани както при подготовката на терористичния акт, така и след неговото извършване (при укриването му).

Претърсването и изземването са два отделни процесуални способа на доказване, които са били анализирани от редица учени в областта на наказателния процес и на криминалистиката.¹

Същественото им значение за разследването налага отделните етапи по прилагането на тези средства за събиране и проверка на доказателства да бъдат внимателно изследвани, съобразно конкретния вид престъпно деяние.

Преди да се разгледат проблемите на тези действия по разследването трябва да се изследват целите и предпоставките за провеждането им. Според чл. 160, ал. 1 от

* Д-р Христо Павлов е главен асистент по криминалистика в Центъра по юридически науки на Бургаския свободен университет. Научните му интереси са насочени към проблемите на криминалистичната тактика и оценката на доказателства в досъдебното производство на наказателния процес. Той е автор на две монографии. Има публикации както в български, така и в чуждестранни издания. Павлов е член на Българската асоциация по криминология.

¹ Така, например: Бобев, К. Криминалистика, С., Унив. изд. „Св. Климент Охридски”, 2009, с. 199-206; Кунчев, Й. Криминалистическа тактика, С., изд. Албатрос, 2003, с. 231-272; Цеков, Ц., Е. Коцева, Криминалистика, С., изд. Сиела, 2006, с. 357-373; Криминалистика, под ред. Р. Белкин, М., изд. Норма, 2000, с. 598-624; Криминалистика, под ред. И.Ф. Герасимова, Л.Л. Драпкина, М., 1994; Криминалистика, отв. ред. Н. Яблоков, 3-е изд., перераб. и доп., М., Юристъ, 2005; Савельева М., А. Смушкин, Криминалистика, М., изд. Издательский дом „Дашков и К”, 2009, с. 180-184. и др.

НПК, когато има достатъчно основание да се предполага, че в някое помещение или лице се намират предмети, книжа или компютърни информационни системи, съдържащи информационни данни, имащи значение за делото, се извършва претърсване за откриването и изземването им.

В ал. 2 на визираната разпоредба е регламентирано провеждането на претърсване с цел издирване на лице или на труп. В криминалистиката се е наложило разбирането, че решението за претърсване може да бъде взето само при наличие на *достатъчно данни*, получени от оперативно-издирвателни мероприятия, въз основа на които се прави обосновано предположение за откриването на определено място на предмети, книжа или компютърни информационни системи, съдържащи информационни данни, които биха имали значение за разкриване на обективната истина по случая. Ето защо е правилно разбирането, че като предпоставка за провеждането на това действие не са необходими категорични сведения за точното местонахождение на значими за разследването следи.²

2. Подготвителен етап на претърсването

Поставените с тези процесуални действия цели и задачи могат да бъдат постигнати само при добра подготовка и организиране. Подготвителният етап включва провеждането на необходими организационни мероприятия, чрез които ще се осигури нормалното протичане на планираното процесуално действие.

При претърсването и изземването в процеса на разследване на терористични актове се открояват следните моменти в подготвителния етап:

2.1. Събиране на информация за обекта, предстоящ да бъде претърсен

Ефективността на претърсването на помещения се увеличава, ако се събере по-подробна информация както за претърсваните места (разположението на обектите вътре, броя на лицата, които могат да бъдат там и др.), така и за лицата, които могат да се намират там (знания и умения, професия, наличие на оръжия в тях и др.). Трябва да се акцентира върху получената информацията за характерните особености на предметите, които е възможно да се намират в помещението. Особено внимание трябва да се обърне и на сведенията за възможното им негативно въздействие върху човешкия организъм (като взривоопасни вещества и др.).

2.2. Определяне състава на групата, която ще вземе участие при извършване на претърсването и изземването

С оглед на разследваното престъпно деяние съставът на групата за претърсване се ръководи от следовател от следствения отдел към специализираната прокуратура.

Имайки предвид особеността на разследваното престъпление и предварителната информация за лицата, които е възможно да се намират в претърсваното помещение, в процеса на това следствено действие е необходимо да вземат участие лица, които да осигурят безопасното му провеждане. При извършването му е възможно да възникнат конфликтни ситуации, включително и агресивно поведение срещу участниците в него. Поради тази причина към групата трябва да се включи отряд от специализираните полицейски сили.

² В тази връзка виж Исаков, Ал. Расследование преступлений террористического характера, совершаемых путем взрывов: криминалистические и уголовно-процессуальные аспекты, Автореферат дис. канд. юрид. наук, Москва, 2006, с.21.

В екипа се включват оперативни работници. Ако се предполага, че на местопретърсването могат да бъдат открити взривни устройства или взривни вещества, в групата е необходимо да бъде включен и специалист-взривотехник. Препоръчително е участието на лицето, което е присъствало при огледа на местопроизшествието и е извършило съответната експертиза (ако е била назначена такава към този момент). Към следствено-оперативната група трябва да се включат и експерти-криминалисти с подходяща техника за отваряне на врати и хранилища; намиране на тайници; фиксиране хода на следствените действия с фото- и видеокамери; намиране на вещи и вещества чрез използването на газов хроматограф, преносим детектор за взривни вещества и др.³

Препоръчително е да вземе участие и кинолог със служебно обучено куче. Благодарение на тях успешно могат да бъдат открити взривни вещества.

Екипът трябва да включва и хора с умения в оказване на първа помощ или лекари, които да имат в себе си аптечка с необходимия набор от инструменти.

Съобразно изискването на чл. 137, ал. 1 от НПК претърсването и изземването в досъдебната фаза на наказателния процес се извършва в присъствието на поемни лица (респективно чл. 162, ал. 1 от НПК). С подписа си върху протокола по прилагането на тези способности те удостоверяват, че действията са описани в него така, както са извършени. Присъствието им се явява своеобразна гаранция, че отразеното в протокола за проведено следствено действие съответства на действителността. Що се отнася до претърсване на помещения, в които се предполага, че може да се намират свързани с атентат лица, взривни устройства и опасни вещества, възниква важен проблем, свързан със спазването на това законово правило. В този случай проникването в помещението създава реална опасност за живота и здравето не само на служителите, но и на гражданите, участващи като поемни лица. Използваният в текста на чл. 162, ал. 1 от НПК израз „... се извършват в присъствието“ означава, че от началото до края на процесуалното действие, поемните лица трябва да се намират на самото място на извършването му, а не някъде в района или в прилежащи помещения.⁴

Представеният проблем е един от многобройните аргументи, които налагат нормативна промяна на визираната разпоредба. С оглед осигуряване сигурността на гражданите е необходимо законодателят да изключи задължението за участие на поемни лица при отделни действия по разследването, когато е налице реална опасност за здравето или за живота им. В такъв случай вместо участието на поемни лица може да се предвиди извършените действия да бъдат задължително видеозаснемани. Трябва да се има предвид, че опасност за поемните лица би имало не само при действия по разследване на терористични актове, но и при други престъпления (престъпления, извършени от организирана престъпна група, разследване на „поръчкови убийства“ и др.). Ако бъде приета такава промяна и ако има достатъчно информация, че

³ Относно техническите средства за откриване на следи виж: Чернышов, В., Э. Сысоев, А. Селезнев, А. Терехов, Технико-криминалистическое обеспечение следствия, Тамбов, Изд. ТГТУ, 2005; Бертовский, Л. Особенности обыска по делам об убийствах, совершенных с применением взрывчатых веществ, Современные проблемы уголовного права, уголовного процесса, криминалистики, прокурорского надзора, Москва, СПб., Кемерово, 1998, с. 86.

⁴ С Решение № 413 от 29.10.2008 г. по н.с. № 392/2008 г., I н.о., ВКС е изяснил въпроса за началния момент, от който присъствието на поемните лица при претърсването и изземването е задължително. Съдът е приел, че тяхното присъствие е необходимо след момента, в който разследващият орган предложи да му бъде посочено къде се намират търсените обекти, тъй като едва тогава би се стигнало до претърсване и изземване (или до доброволно изземване), за което поемните лица са действително необходими.

на мястото на претърсване има въоръжени лица, експлозивни или други опасни вещества, е препоръчително това действие да се извършва без участието на граждани.

Освен поемни лица, в НПК е предвидено при претърсването и изземването да присъстват лицето, което използва помещението или пълнолетен член на семейството му (чл. 162, ал. 1 от НПК), а когато те не могат да присъстват – домоуправителят или представител на общината или кметството (чл. 162, ал. 2 от НПК); представител на службата, когато това действие се провежда в ползвано от държавни или общински служби помещение (чл. 162, ал. 3 от НПК); представител на юридическото лице, когато следствените действия се провеждат в ползвано от юридическо лице помещение, или представител на общината или кметството, когато не може да се осигури представител (чл. 162, ал. 4 от НПК); специалист – технически помощник, когато претърсването и изземването са свързани с компютърни информационни системи и програмни продукти (чл. 162, ал. 6 от НПК). Когато тези следствени действия ще се провеждат в помещения на чуждестранни представителства на международни организации и в жилища на техни служители, които се ползват с имунитет по отношение на наказателната юрисдикция на Република България, се извършват със съгласието на ръководителя на представителството и в присъствието на прокурор и представител на Министерството на външните работи (чл. 162, ал. 5 от НПК).

2.3. Процесуално обезпечаване на следственото действие

Поради принудителния характер на претърсването провеждането му е свързано със съдебен контрол. В НПК са предвидени две хипотези за контрол. Той се инициира от прокурора – чл. 161 от НПК (прокурорът от специализираната прокуратура – при разследване на тероризъм). Компетентен да се произнесе с определение е съдия от съответния на обвинението първоинстанционен съд или първоинстанционният съд, в района на който се извършва действието. Компетентен при разследването на терористични актове е съдия от специализирания наказателен съд.

Първият случай за контрол (чл. 161, ал. 1 от НПК) е свързан с подадено искане за разрешение за извършване на претърсване и изземване. В тази хипотеза на основа наличните по делото материали съдят преценява дали чрез провеждането на конкретните следствени действия намесата в съответните права е обоснована.

Втората хипотеза за контрол (чл. 161, ал. 2 от НПК) е свързана с подадено искане за одобряване на протокол за вече извършено претърсване и изземване. В този случай проверката се изразява единствено в това, дали проведените следствени действия са били неотложни – когато това е единствена възможност за събиране и запазване на доказателствата. Основателно е да се приеме, че в процеса на разследване на терористични престъпления в кръга на нетърпящи отлагане могат да се отнесат случаите, когато основанието за претърсването се появява внезапно при провеждането на други следствени действия или когато са налице основателни съмнения, че ще се предприемат мерки за унищожаване или скриване на предмети, документи или компютърни данни, имащи отношение към делото.

Тук трябва да се изясни, че прокурорът трябва да представи протокола за претърсване и изземване за одобрение и тогава, когато с действието не са постигнати поставените цели. Последващият контрол на съда по чл. 161, ал. 2 от НПК е свързан с преценка на необходимостта от навлизане в правната сфера на гражданите. Поради тази причина следва протоколът от проведеното действие да бъде внасян за одобрение в съда независимо от крайния резултат. Нещо повече, проникването в частни помещения и изземването на обекти, отнасящи се към частната собственост, представ-

лява сериозна намеса в правната сфера на човека и следователно тези действия трябва да кореспондират както със закона, така и с международните стандарти в областта на правата на човека. Липсата на одобрение от съда винаги води до незаконосъобразност на самото действие. Подобно поведение представлява нарушаване на неприкосновеността на частната собственост и е основание за търсене на отговорност на държавата пред Европейския съд по правата на човека.⁵

2.4. Провеждане на инструктаж с участниците и даване на насоки относно обектите, които биха могли да имат значение за разследването

Ръководителят на следственото действие трябва предварително да разпредели задълженията на всички участници в него. Въз основа на получените инструктажи всеки от тях трябва да бъде добре запознат с отговорностите си по време на претърсването и изземването. Преди началото на следственото действие е необходимо следователят да даде инструктаж по въпроси, свързани с начина, по който ще бъде извършено влизането в помещението; механизма за предотвратяване на възможността лицата, намиращи се в помещението да избягат, да унищожат доказателства или да сигнализират на други съучастници в терористичния акт; начина за координация и комуникация между участниците в следственото действие по време на провеждането му; методите за запазване на открити доказателства и др.

Експертът взривотехник провежда инструктаж за спазване на правилата за безопасност в случай на откриване на обекти, които наподобяват взривни вещества или взривни устройства.

Участниците в претърсването трябва да са добре информирани с възможните вещи, които могат да бъдат открити в обекта, подлежащ на претърсване. Важно значение за наказателното производство би имало откриването на следните групи обекти⁶:

а) взривни устройства, различни оръжия и боеприпаси (например взривно устройство; огнестрелни оръжия; гранатомети и техните съставни части; стандартни боеприпаси; гранати; мини; експлозивни остатъци и др.);

б) вещи и вещества, свързани с изработка на взривни устройства (например материали и инструменти, използвани при изготвянето на взривни устройства; кутии от капсули на детонатори; елементи, като метални топчета, болтове, гвоздеи, използвани за усилване на вредните свойства на взривните устройства – тези елементи могат да бъдат подложени на последваща криминалистическа експертиза; компоненти, идентични на тези, прилагани при извършване на терористичния акт; чертежи, диаграми за експлозиви, свързани с подготовката на взривно устройство и др.);

⁵ Така например няколко адвокати от Турция били арестувани и задържани под стража като заподозряни за това, че са посредничали между свои клиенти и членове на терористична организация. Въпреки че не са били налице основания за провеждане на неотложно претърсване и изземване, полицейските власти са провели такова без получено разрешение от компетентния орган за това. Претърсени са офисите и домовете им. Иззети са редица книжа, включително документи по съдебни дела, водени в страната и пред ЕСПЧ. Съдът в Страсбург приема, че тази машабна акция в домовете и в офисите на адвокатите, проведена без разрешение или последващо одобрение на протокола за претърсване, представлява сериозна намеса на неприкосновеността на жилището и кореспонденцията. Повече по проблема виж *Elçi and others v. Turkey*, URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-61442>.

⁶ Виж също Хромых, Д. Методика расследования актов терроризма с использованием взрывных устройств, Автореферат дис. канд. юрид. наук, СПб., 2002, с. 22-23.

в) вещи, върху които може да има следи при подготовката и извършването на терористичния акт (например облекло, шапка и обувки, с които се предполага, че заподозреният е бил облечен при изготвянето на взривното устройство или при неговата доставка до местопроизшествието или при взривяването);

г) книжа и компютърни данни, свързани с *подготвителни действия* на самото извършване на терористичния акт (например схеми, описващи начина на действие на участниците в терористичния акт; пропуск към обекта, който е взривен, неговите чертежи, диаграми, снимки; разписания за движението на влакове, самолети и др.);

д) книжа и компютърни данни, даващи информация за *професионалните умения и интереси* (например документи, доказващи квалификацията на лицата по отношение на ползване на взривно устройство и работа с взривни вещества; литература в областта на взривовете; брошури, инструкции, други специални публикации, свързани с тероризъм; други книжа, които доказват участието на лица в организирана група, проповядваща омраза към определен кръг лица и др.);

е) снимки, книжа, компютърни и други данни, даващи информация за *участници в терористична група*;

ж) книжа и компютърни данни, даващи информация за *планувани действия* на участниците в терористичния акт след неговото извършване;

з) книжа и компютърни данни, даващи информация за *планувани терористични нападения* и др.

С оглед развитието както на компютърната технология, така и на комуникацията посредством разнообразни приложения на мобилни телефони и таблети, би трябвало да се обърне внимание на намирането на доказателства от тези носители на електронна информация.

По време на търсенето трябва да се има предвид, че съществуват течни взривни вещества, които могат да бъдат намерени във всеки контейнер; пластични, на които може да се придаде различна форма; еластични, които могат да бъдат маскирани под парчета от кожа, листове хартия, картон, а също и съществуват различни вещества, които при смесване произвеждат експлозия. В тази връзка, на обстоен преглед трябва да подлежат всички вещи от домашната обстановка. В този смисъл е необходимо всички течни, насипни и пластични вещества да бъдат проверени внимателно от специалист по експлозиви.

3. Процесуални и тактически правила за провеждането на претърсване и изземване

3.1. Особенности на претърсването на помещения

По правило претърсването и изземването се извършват през деня, освен ако не трябва отлагане. Преди да пристъпи към тези действия, съответният орган представя разрешение за това и предлага да му се посочат търсените предмети, книжа и компютърни информационни системи, в които се съдържат компютърни информационни данни.

С оглед спазване на изискванията за безопасност при провеждането на това следствено действие по разследване на терористични актове, преди започване на претърсването в помещението навлизат въоръжени лица. Те предотвратяват възможна съпротива от страна на присъстващите в него, които по голяма вероятност са въоръжени. Неочакваното действие от страна на въоръжените служители също пресича

възможността намиращите се в помещението лица да унищожат или укрят доказателства, да избягат и да се свържат с други съучастниците и да ги предупредят.

Ръководителят на групата, която ще проведе претърсването и изземването, трябва да обърне особено голямо внимание на начина на провеждането им с оглед на тяхната законосъобразност. Поради специфичния характер на разследваното деяние, с влизането в помещението е възможно неоснователно да се осъществи сила за неутрализиране на намиращите се в него лица, независимо дали те са проявили съпротива. Налице могат да бъдат компромати за законосъобразното протичане на претърсването и изземването в случай, че се извърши принудително влизане, привеждане на намиращите се в помещението лица в безпомощно състояние и оставянето им в такова по време на провежданите процесуални действия, принудително отваряне на помещения и хранилища и провеждане на претърсването, без да бъде спазено правилото на чл. 163, ал. 2 от НПК. В тази хипотеза могат да се открият няколко основания за оспорване на извършените действия.

На първо място, няма да се спази процесуалното задължение от страна на органа, провеждащ претърсването и изземването – няма да се представи разрешение за провежданото действие и няма да се предложи на лицето да посочи къде се намират търсените обекти. С посочването им се съставя протокол за доброволно изземване.

На второ място, необосновано ще е налице използване на физическа сила и лишаване от възможност за присъствие по време на действията, с което на практика се нарушава и текстът на чл. 162, ал. 1 от НПК. С оглед на това изискване ползващият помещението не просто трябва да бъде в близост, а да присъства във всеки един момент при провеждане на претърсването и изземването. В горната хипотеза съвсем основателно той може да възрази, че не му е осигурена тази възможност и излетите предмети (ако са открити такива) са подхвърлени.

На следващо място, така проведеното претърсване и изземване ще наруши императивното правило на чл. 163, ал. 4 от НПК, според което помещения и хранилища се отварят принудително само при отказ да бъдат отворени, като се избягват ненужни повреди. В разглежданата хипотеза няма да се даде никаква възможност на присъстващото лице доброволно да отвори помещения.

При провеждане на претърсването разследващият орган може да забрани на присъстващите да влизат във връзка с други лица или помежду си, както и да напускат помещението, докато завърши претърсването.

Претърсването и изземването са свързани с използването на различни тактически подходи и правила, при които се вземат под внимание не само условията на конкретната обстановка, но и поведението на лицето, което знае къде се намира търсеният обект.

Трябва да се отчете, че опитът и интуицията на участниците в претърсването е важен фактор за бързо ориентиране и ефективност на провежданото следствено действие.

Важна задача при претърсването е да се определят най-вероятните места за намиране на обектите, имащи значение за разследването. При анализиране на местата, където е възможно да бъдат укрити търсените обекти, трябва да се тръгне от принципа на рефлексивността. Провеждащият претърсването орган е необходимо да се постави мислено на мястото на лицето, което е укрило обекта, представляващ интерес за разследването. В този случай определянето на мястото, където е укрит даденият предмет, се основава на рефлексивното мислене на укриващия.

Трябва да се има предвид, че за укриване на обекти могат да бъдат използвани различни камуфлиращи предмети като картини, музикални инструменти и други, така, че при оглеждането им да заблудят претърсващите за тяхното съдържание.

Важен индикатор, че търсените обекти могат да се намират на определени места, може да бъде откриването на необичайните им характеристики (различието им от заобикалящата ги среда). Например разликата може да се състои в степента на износеност на едни и същи по предназначение свързани обекти, различен звук при почукване върху стена или преграда и др.

Поведенческата реакция на лицето, което укрива или знае къде е скрит търсеният обект, представлява също важен индикатор, който може да е от значение за ефективното протичане на това следствено действие. Практиката показва, че чрез неволна реакция на лицето (промяна на тембъра на гласа, физиологични смущения и др.), в чието помещение се извършва претърсването, е възможно бързо да се установи мястото, където е скрит търсеният предмет.⁷

При предположение, че в претърсваното помещение е произведено взривно устройство, е необходимо да се събере и иземе прах от пода, работния плот, както и от други вещи (например от дрехи и др.), за да се проучат и открият микрочастиците от взривни вещества. Иземването на микрочастици може да стане посредством специална прахосмукачка, на която се монтират филтри за задържане на събрания прах. Те се изпращат за лабораторен анализ, където прахът се разделя по групи (частици, които си приличат по размер, вид и други външни белези). За да се открият експлозивни частици е целесъобразно също да се вземе прах чрез памучен тампон, който да се опакова в чисти стъклени буркани или специални шишета.

Необходимо е да се иземат дрехи на заподозрените, с които най-вероятно са били облечени по време на извършване на престъплението. Поради възможността върху изетите вещи да са наслоени частици от взривно вещество, не е подходящо поставянето им в обикновени полиетиленови пликове, защото те силно се наелектризират от триенето на частиците взривно вещество. Затова е препоръчително е да се използва само антистатичен полиетилен или хартия.

При провеждане на претърсването е възможно да се открие вещь, която да наподобява взривно устройство. В този случай присъстващите по време на това действие обучени и оборудвани експерти трябва да го изследват и ако представлява взривно устройство – да го обезвредят. Преди това е препоръчително процесуалното действие да бъде спряно и всички участници да бъдат изведени на безопасно място до приключване на работата на специалистите.

С развитието на информационните технологии и широкото им навлизане в обществения живот за доказването на определени престъпни прояви се борави с нова категория доказателства – електронните доказателства, а именно такива, намиращи се в или произхождащи от компютърни системи. В Конвенцията за престъпленията в кибернетичното пространство на Съвета на Европа, влязла в сила за Република България на 1.08.2005 г., и в Препоръка /95/ 13 на Съвета на Европа за уреждане на наказателноправните въпроси, касаещи претърсването и иземването на доказателства, намиращи се в или произхождащи от компютърни системи, се съдържат разпоредби, имащи отношение към посочената категория доказателства. В своите актове Съветът на Европа обръща внимание на държавите да изработят правила за събиране,

⁷ Повече както за определянето на най-вероятните места, където може да са скрити търсените обекти, така и за тактиката на претърсването и иземването виж Кунчев, Й. Криминалистическа тактика, С., изд. Албатрос, 2003, с. 258-265.

запазване и представяне на електронните доказателства по начин, който да осигури тяхната цялост и автентичност. Процедурата по чл. 163 НПК изпълнява изискването държавата да гарантира законен достъп до компютърната система, в която се съдържат интересуващите процеса данни, както и автентичност на получената информация. Законосъобразното протичане на претърсването и изземването, засягащо компютърните информационни данни, е гаранция, че информацията ще бъде ползвана във вида, в който е съществувала към момента на изземването ѝ, тоест без да се допусне манипулация и промени в съдържанието ѝ. Изземването на компютърни информационни данни се извършва чрез запис върху хартиен носител и друг носител. Когато носителят е хартиен, всяка страница се подписва от лицата по чл. 132, ал. 1 от НПК. В останалите случаи носителят се запечатва с бележка, в която се посочват делото, органът, извършил изземването, мястото, датата и имената на всички присъстващи съгласно чл. 132, ал. 1 от НПК, които се подписват. Законът предвижда, че разпечатването на носителя се допуска за нуждите на разследването само с разрешение на прокурора и се извършва в присъствието на поемни лица и специалист – технически помощник. В съдебното производство разпечатването се извършва по решение на съда от специалист – технически помощник.

Важно нормативно правило е изетите предмети, книжа и компютърни информационни системи, в които се съдържат компютърни информационни данни, да бъдат предявени на поемните лица и другите присъстващи.

3.2. Особенности на претърсването на лица (обиск)

Обискът е разновидност на претърсването, поради което има същата цел. Извършването на това действие засяга личната неприкосновеност на индивида и поради тази причина по правило режимът на извършването му е разрешителен. Целта е да се гарантира необходимостта от тази намеса.

И при обискът обаче, както и при претърсването, е предвидено изключение от общото правило за наличие на предварително разрешение в две хипотези (чл. 164, ал. 1 от НПК): при задържане; когато има достатъчно основание да се счита, че лицата, които присъстват при претърсването, са укрили предмети или книжа от значение за делото. Извършването на това процесуално действие в случаите на неотложност е свързано със задължението за предоставяне на протокола от него за одобрение на съдия незабавно, но не по-късно от 24 часа (чл. 164, ал. 3 от НПК). За изчисляването на срока са релевантни отразеният в протокола за обиск час на приключване на действието и внасянето му в съда. Наличието на съдебна санкция е изрично предвидено в НПК условие за законосъобразно провеждане на действието, поради което при отсъствието на такова, ще е налице съществено нарушение на процесуалните правила.

Особеното при обиска по чл. 164 от НПК се изразява най-вече в търсене на вещи и предмети у човек. От това произтича процесуалното задължение обискът да се извърши от лице от същия пол в присъствието на поемни лица от същия пол.

Поставя се въпросът дали неспазването на това правило би довело до съществено процесуално нарушение?

В Решение № 514 от 11.11.2003 г. по н. д. № 302 /2003 г., II н. о. на ВКС съдебният състав разсъждава над този проблем и достига до извода, че участието на поемни лица с пол, различен от този на подложеното на обиск лице, когато това не е съпроводено с разсъбличане и претърсване тялото на обискирания, не е съществено-

нарушение на процесуалните правила и респективно не се налага изключване на съставения протокол за следственото действие от доказателствените материали. Обратната ситуация обаче – разсъбличане на освидетелстваното лице при неспазване на чл. 164, ал. 2 от НПК, води до нарушение от категорията на съществените.

В определени случаи може да се наложи претърсване на аналните или вагиналните части на човека.⁸ При тази хипотеза проверката трябва да бъде извършено от лице с медицинска правоспособност под наблюдението на лекар. Изследването трябва да се проведе по правилата на медицинската практика и без да се застрашава здравето на лицето. Лицето трябва да бъде информирано, че медицинската конфиденциалност няма да бъде спасена и получените резултати ще бъдат представени на полицейските органи за нуждите на разследването.⁹

С оглед откриването на взривни частици по кожата на тялото или под ноктите на присъстващите в помещението лица е възможно да се извърши освидетелстването им (оглед на лице).

4. Фиксиране на резултатите от проведеното претърсване и изземване

Съставянето на протокола е подчинено на общите правила по чл. 128-130 от НПК.

Всички иззети предмети, документи и ценности трябва да бъдат описани с точно посочване на мястото, където са открити, количеството им, мярката и теглото им, индивидуалните им черти.

Опаковането на иззетите в хода на претърсването експлозивни вещества и средствата за задействане трябва се извършва отделно и така, че да се изключат механичните и топлинни въздействия върху тях. Пакетите, в които ще се поставят иззети предмети, трябва да бъдат два – вътрешни и външни. Вътрешен – мек, който да запази първоначалната локализация на микрочастиците и да ги предпазва от загуба. Външен – твърд и издръжлив, който да предпази иззетите предмети от последиците от неблагоприятни външни фактори. Не се препоръчва опаковането в полиетиленово фолио, тъй като при триене микрочастиците се наелектризират и могат да полепнат („скочат“) върху полиетиленовите опаковки. Прахът от всеки от обектите трябва да е сложен в чисти стъклени буркани, на които да е обозначено от кое място е взет.¹⁰

Използването в процеса на търсене на снимки и видеозапис също ще бъде в състояние да даде на съда нагледна доказателствена информация за иззетите предмети, мястото на откриването им, поведението на участниците в действията по разследване по време на неговото провеждане.

⁸ Според МКПЧ „инвазивният анален или влагалищен оглед трава да бъде забранен от закона“. Виж: Inter-American Commission on Human Rights, Resolution 1/08, „Principles and Best Practices on the Protections of Persons Deprived of Liberty in the Americas“, Washington, 31 March 2008, Principle XXI –Bodily searches, inspection of installations and other measures, URL: www.cidh.oas.org/pdf%20files/RESOLUTION%201_08%20-%20PRINCIPLES%20PPL%20FINAL.pdf.

⁹ World Medical Association, Statement on Body Searches of Prisoners, Budapest, October 1993, URL: <http://www.wma.net/en/30publications/10policies/b5/>.

¹⁰ Евстигнеева, О. Особенности расследования преступлений, совершенных с использованием взрывных устройств: Дисс... канд.юрид.наук. Саратов, 2001. с. 120-122.

Литература:

1. Бобев, К. Криминалистика, С., Унив. изд. „Св. Климент Охридски”, 2009.
2. Бертовский, Л. Особенности обыска по делам об убийствах, совершенных с применением взрывчатых веществ, Современные проблемы уголовного права, уголовного процесса, криминалистики, прокурорского надзора, Москва, СПб., Кемерово, 1998, с. 86.
3. Евстигнеева, О. Особенности расследования преступлений, совершенных с использованием взрывных устройств: Дисс... канд.юрид.наук. Саратов, 2001.
4. Исаков, Ал. Расследование преступлений террористического характера, совершаемых путем взрывов: криминалистические и уголовно-процессуальные аспекты, Автореферат дис. канд. юрид. наук, Москва, 2006.
5. Криминалистика, под ред. Р. Белкин, М., изд. Норма, 2000.
6. Криминалистика, под ред. И.Ф. Герасимова, Л.Л. Драпкина, М., 1994.
7. Криминалистика, отв. ред. Н. Яблоков, 3-е изд., перераб. и доп., М., Юристъ, 2005.
8. Кунчев, Й. Криминалистическа тактика, С., изд. Албатрос, 2003.
9. Савельева М., А. Смушкин, Криминалистика, М., изд. Издательский дом „Дашков и К”, 2009.
10. Хромых, Д. Методика расследования актов терроризма с использованием взрывных устройств, Автореферат дис. канд. юрид. наук, СПб., 2002.
11. Цеков, Ц., Е. Коцева, Криминалистика, С., изд. Сиела, 2006.
12. Чернышов, В., Э. Сысоев, А. Селезнев, А. Терехов, Техничко-криминалистическое обеспечение следствия, Тамбов, Изд.ТГТУ, 2005.